

УДК 811.161.2'42'367.624:821.161.2.09(092)

ФЕДУРКО Оксана – кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Львівська область, 82100, Україна (fedurko19@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2842-0555>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.17>

Бібліографічний опис статті: Федурко, О. (2025). Реалізація синтаксичного і стилістичного потенціалів прислівників на -о, -е в поетичній мові Ірини Жиленко. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 62, 147–155, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.17>

РЕАЛІЗАЦІЯ СИНТАКСИЧНОГО І СТИЛІСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛІВ ПРИСЛІВНИКІВ НА -о, -е В ПОЕТИЧНІЙ МОВІ ІРИНИ ЖИЛЕНКО

Анотація. У статті йдеться про один із компонентів словника української поетеси другої половини ХХ століття Ірини Жиленко – про відприкметникові прислівники на -о, -е. Її мета – простежити особливості реалізації синтаксичних і стилістичних можливостей прислівників на -о, -е в просторі поетичних творів Ірини Жиленко. Досягнення цієї мети передбачало виконання таких завдань: 1) виявити наявні в текстах вибраного Ірини Жиленко «Євангеліє від ластівки» (Київ, 2017) прислівники на -о, -е; 2) встановити їхні ролі у формально-синтаксичній та семантико-синтаксичній структурах конкретних висловлень; 3) схарактеризувати їх у контексті реалізації їхніх зображально-виражальних можливостей. У ході дослідження встановлено, що у віршах І. Жиленко вжито 242 прислівники аналізованого типу, які різняться між собою частотою вживання: одні з них (тихо, давно, радісно) зафіксовані в 12–10 мікроконтекстах, тоді як переважна більшість – лише в одному. Показано, що їх використано здебільшого в спеціалізованій функції прислівного некерованого члена речення для називання ознаки ознаки, вираженої дієсловом, рідше прикметником. З'ясовано, з якими семантичними різновидами динамічних та статальних предикатів вони в таких конструкціях узаємодіють, а також продемонстровано їхню здатність бути репрезентантом згорнутих пропозицій. Виявлено прислівники на -о, -е також у вторинній для них функції присудка двоскладного речення та головного члена односкладного речення. Розкрито стилістичні можливості аналізованих прислівників як компонентів синонімних рядів, антонімних пар, розгорнутих метафор, повтору як стилістичної фігури, сурядних рядів, відокремлених та парцельованих структур. Перспективи подальших досліджень пов'язані з контрастивним вивченням особливостей вживання прислівників на -о, -е у поетичній мові сучасників Ірини Жиленко.

Ключові слова: Ірина Жиленко, поетична мова, прислівники на -о, -е, динамічний предикат, статальний предикат, синтаксичний і стилістичний потенціал прислівників на -о, -е.

FEDURKO Oksana – Ph.D. in Philology, Associate Professor at the Department of English Practice and Methods of its Teaching, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, 82100, Ukraine (fedurko19@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2842-0555>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.17>

To cite this article: Fedurko, O. (2025). Realizatsiia syntaksyschnoho i stylistychnoho potentsialiv pryslivnykiv na -o, -e v poetychnii movi Iryny Zhylenko [Realization of syntactic and stylistic potentials of adverbs in -o, -e in the poetic language of Iryna Zhilenko]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriia "Filolohiia"* – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 62, 147–155, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2025.62.17> [in Ukrainian].

REALIZATION OF SYNTACTIC AND STYLISTIC POTENTIALS OF ADVERBS IN *-o*, *-e* IN THE POETIC LANGUAGE OF IRYNA ZHYLENKO

Summary. *The article discusses one of the components of the vocabulary of the Ukrainian poet of the second half of the 20th century, Iryna Zhylenko – adjectival adverbs ending in -o, -e. The aim of the study is to trace the peculiarities of the realization of the syntactic and stylistic functions of adverbs in -o, -e in the poetic works of Iryna Zhylenko. To achieve this aim, the following tasks were set: 1) to identify adverbs in -o, -e present in the selected collection by Iryna Zhylenko The Gospel According to the Swallow (Kyiv, 2017); 2) to determine their roles in the formal-syntactic and semantic-syntactic structures of particular utterances; 3) to characterize them in the context of their expressive and figurative potential. The research established that Zhylenko's poems contain 242 adverbs of the analyzed type, which differ in frequency of use: some of them (quietly, long ago, joyfully) are recorded in 10–12 microcontexts, while the vast majority occur only once. It is shown that they are used mainly in their specialized function as non-governed adverbial sentence components denoting a feature expressed by a verb, less frequently by an adjective. The study clarifies with which semantic types of dynamic and stative predicates they interact in such constructions and demonstrates their ability to represent compressed propositions. Adverbs in -o, -e were also identified in their secondary functions – as predicates of two-member sentences and as the main components of one-member sentences. The stylistic potential of the analyzed adverbs is revealed through their use as components of synonymic series, antonymic pairs, extended metaphors, repetition as a stylistic device, coordinative structures, detached and parcellated constructions. Prospects for further research are associated with a contrastive study of the peculiarities of adverbs in -o, -e in the poetic language of Iryna Zhylenko's contemporaries.*

Key words: *Iryna Zhylenko, poetic language, adverbs in -o, -e, dynamic predicate, stative predicate, syntactic and stylistic potential of adverbs.*

Постановка проблеми. Д. Дроздовський (2008) одну зі своїх розвідок про своєрідність творчої манери Ірини Жиленко завершив словами: «Поетична мова Ірини Жиленко вирізняється домінуванням естетики краси й камерністю внутрішнього світу, пастелями ідилії та півтонами лагідності, дитинності, первинності, далекої від голосів технізованої цивілізації. Її мова – це мазки на полотні, стихійні й ніжні водночас, наділені високовольтним струмом маєстатичної естетики» (с. 17). Творення світу маєстату, камерності й краси авторці забезпечив передусім лексичний арсенал мови, з якого вона черпала відповідні засоби для зображення довкілля й відбиття власних думок і почувань. Серед останніх – і слова на *-o* (*-e*), найчисленніші репрезентанти прислівника як частини мови, а також відповідного типу синтаксем у складі конкретних речень-висловлень. Тож закономірним постає розгляд їх власне під таким поглядом – як складників синтаксичної структури висловлень, а водночас і як засобів емоційно-образної виразності текстів, що їх уміщують, позаяк прислівники, за твердженням П. Дудика (2005), є для стилістики з різних поглядів (логічного, власне значеннєвого,

почуттєвого) багатим, ефективним і лексично своєрідним мовним матеріалом (с. 209).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про творчість Ірини Жиленко відгукувалися В. Агєсва й І. Дзюба, М. Жулинський і Р. Корогодський, М. Коцюбинська й М. Якубовська. Проте складно визнати, що вона перебувала в епіцентрі дослідницької уваги загалом, учених-лінгвістів зокрема, хоч праці мовознавчого спрямування, поряд із літературознавчими розвідками С. Голоти, Д. Дроздовського, Л. Касян, К. Сардарян, В. Сулими, Л. Тарнашинської, Л. Чередник, О. Шаф, М. Штолько та ін. усе ж виявляємо в просторі «жиленкознавства». Маємо на увазі передовсім монографію О. Ільїної (2021), у якій простежено основні риси ідіостилію поетеси в контексті розгляду архетипних концептів українського художнього мовомислення (с. 67–75). У дослідженнях А. Кайдаш (2018) і Ю. Фесенко (2006) проаналізовано стилістичні особливості мовних образів сім'ї та дому як центральних у її творчості, тоді як у розвідці О. Слюніної (2018) – способи репрезентації в ній концепту ВОГОНЬ. Т. Мішеніна (2016) схарактеризувала структурно-семантичні особливості темпоральних

металогічних образів пір року в поезії Ірини Жиленко, Т. Шевченко (2021) – роль у ній парцеляції, К. Сардарян (2014) – метафори. Проте для розгляду заявленої нами проблеми найактуальніша стаття Т. Масицької та Ю. Васейко (2022), яка акцентує на способах представлення у віршах письменниці семантичних варіантів суб'єктного компонента конкретних висловлень. Роль прислівників у творенні її художнього світу не досліджувалося, хоча прецеденти їх вивчення, але на матеріалі творів інших авторів, наявні, див. (Руснак, 2021; Федурко, 2021). Семантичні та функційні особливості прислівників загалом і відприкметникових утворень на *-о*, *-е* зокрема проаналізовано в монографії А. Висоцького (2013). Досліджувалося згадані одиниці й у зіставному плані (Федурко, 2015).

Мета дослідження – простежити особливості реалізації синтаксичних і стилістичних можливостей прислівників на *-о*, *-е* в просторі поетичних творів Ірини Жиленко. Її досягнення вимагало розв'язання таких завдань: 1) виявити наявні в текстах вибраного Ірини Жиленко «Євангеліє від ластівки» (Київ, 2017) прислівники на *-о*, *-е*; 2) встановити їхні ролі у формально-синтаксичній та семантико-синтаксичній структурах конкретних висловлень; 3) схарактеризувати їх у контексті реалізації їхніх зображально-виражальних можливостей.

Виклад матеріалу. Навіть побіжного погляду на тексти збірки вибраних поезій «Євангеліє від ластівки» І. Жиленко досить, щоб виснувати про доволі суттєву представленість у них прислівникових синтаксем на *-о*, *-е*. Прискіпливий аналіз збірки з метою їх відбору засвідчує слушність такого висновку: виявлено 242 одиниці і значно більшу кількість слововживань, позаяк деякі з аналізованих прислівників позначені доволі суттєвою частотністю: *безнадійно* – 7 слововживань, *важко* – 5, *гірко* – 7, *давно* – 10, *дзвінко* – 7, *довго* – 10, *легко* – 7, *несміло* – 6, *ніжно* – 8, *печально* – 5, *радісно* – 10, *світло* – 5, *скоро* – 6, *солодко* – 6, *спокійно* – 6, *тихо* – 12, *тихенько* – 6, *ласкаво*, *тихше*, *строго* – 4, *багряно*, *весело*, *жалісно*, *смутно*, *тривожно*, *щасливо* – 3. Уже сам цей перелік підтверджує відзначені Д. Дроздовським прикмети поетичної мови поетки І. Жиленко: тремка ніжність

й упокорена лагідність, легкість і тривкість настроєвих навіювань, радість від відкриття краси світу, налаштованість на любов, на збереження всього того, що світлоносне й миле сердцю, жаль і гіркота від утрат, «спокійний сум передчуттів і мудре прийняття всього, що має бути» (Соловей, 2017, с. 372), а поряд із усім цим – стійкість у переконаннях і впевненість у правильності обраного життєвого шляху:

*Не проміняю на єлей,
тріумфи, лаври і пеани –
свободи тихий привілей
на старомодному дивані* (Жиленко, 2017, с. 275).

За своїм походженням прислівники на *-о*, *-е* – це численні похідні переважно від якісних прикметників, у складі яких прикметникову флексію замінено прислівниковим суфіксом *-о*, рідше *-е*. На підставі семантичного критерію їх виокремлено у відкритий до збагачення розряд означальних на протигагу обставинним, здатний виражати ознаку динамічної (дієслівної) чи статичної (прикметникової) ознаки, хоч і не однорідний за характером позначуваної ознаки та способом функціонування (придієслівне / приприкметникове означення детермінантного чи прислівного типу та обставина на формально-граматичному рівні речення; виразник предикативної ознаки і прислівниковий складений присудок у двоскладному реченні; головний член односкладного речення) у складі конкретних висловлень, пор.: якісно-означальні прислівники, означальні просторові, означальні часові, якісно-відносні (Висоцький, 2013, с. 47).

Зазначену неоднорідність засвідчують контексти вживання відприкметникових адвербіальних утворень у віршах І. Жиленко. Вони також підтверджують успадковану від прикметників здатність прислівників на *-о*, *-е* утворювати ступені порівняння, наприклад, *близько* – *ближче* відповідно до *близький* – *ближчий*: *Все ближче мить, коли прибоюм дощів, дерев пісків барвистих/я поступлюсь ласкавим кріслом ...* (с. 39) чи форми суб'єктивної оцінки якості, т. зв. похідні з меліоративним значенням: *Знайшлось і моїм [рокам] на полиці містечко. / Чемнесенько всілись* (с. 143), які в певних контекстах можуть набу-

вати протилежного, тобто пейоративного, звучання: *І до того <> / байдужісінько сливам в квіту коло людських осель* (с. 228).

У реченнях, відібраних із текстів І. Жиленко, прислівники на -о, -е функціонують переважно в позиції прислівного некерованого другорядного члена речення – придієслівного (включно з дієприслівниками, дієприкметниками, безособово-предикативними словами), почасти приприкметникового й приприслівникового (Висоцький, 2013, с. 137–138, 140): *Б'ється в шибку, / дзвінко стогне, / дзументь оса* (с. 125); *І в дівочому сні – / о, як легко зліталось!* (с. 237); *І, нагло загасивши свічку, / самотність виповнила світ...* (с. 233); *Відставлені манірно / мізинчики у дам* (с. 103); *І вже давно (я відчуваю) вичерпано тему* (с. 115); *В кімнаті, стилізовано японській, / ця жінка <> / тримає помаранчу* (с. 12); *І очманіло одуріло / шепчу: «Любіть, любіть, любіть!»* (с. 25). У термінах традиційної граматики це синтаксична роль обставини як другорядного члена речення в обох формальних типах простих речень – двоскладних (у переважній більшості) та односкладних, пор., з одного боку, *Важко на дно опускається сонце...* (с. 240) та *Стерплю стоїчно і смолю, і пір'я* (с. 187) чи *Роси сьогодні налилось у квітку – / мов у бокал – так срібно, так сповна* (с. 202), з другого.

Ця функція для якісно-означальних прислівників є первинною, тобто спеціалізованою, визначеною специфікою морфологічно безкатегорійних слів із значенням ознаки ознаки. Типовою для одиниць цього різновиду є позиція перед означуваним словом – дієсловом: *І чай у склянці безнадійно вичах* (с. 62); дієприслівником: *І, ніжно торкаючись, гоїв / будинки, дерева, серця...* (с. 101); дієприкметником: *І одцвітає сад «Шато-де-Флер» / між хрумко накрохмалених фіранок* (с. 131), прикметником: *Молода я і безпомічно шалена!* (с. 211). Для увиразнення вираженої прислівником ознаки кожного з зазначених ознакових слів авторка часто використовує прислівник *так* у підсилювально-видільній функції, що додає таким рядкам особливої експресії: *І самота аж золотою / зробилась од осінніх днів. На самоті із самотою / так несамотньо гомонить!* (с. 110); *Так рясно квіти виповнили очі <>* (с. 294). Стилiстично

маркованими, тобто експресивно значущими, постають і контексти з інверсією (контактною, на відстані) аналізованих прислівників, тобто з переміщенням їх у постпозицію до пояснюваного слова: *<> все, що ти любиш, спотворюють зловтішно і люто <>* (с. 102); *За що я так покарана нестерпно?* (с. 126); *Підійшла до щастя несміло* (с. 71); *Не дивись на мене строго <>* (с. 265). Між постпозиційним прислівником на -о, -е і означуваним ним словом можливий як головний член речення (підмет): *Хай цвітуть каштани буйно* (с. 260), так і другорядний (додаток): *Не дивись на мене строго <>* (с. 265). Трапляються конструкції із зредукованим опорним дієсловом: *«Я скоро!»* (с. 143) ← Я скоро прийду, висока експресія яких очевидна.

З погляду семантико-синтаксичного прислівники на -о, -е в таких побудовах – це в основному вторинні предикати, репрезентанти згорнутих пропозицій у простому реченні чи в якійсь із частин складного речення (пор.: *І сумно думає принцеса <>* (с. 199) ← Принцеса думає + Думки її сумні), що у взаємодії з обома різновидами предикатів – динамічними (дії, процесу) і статальними (стану, буття-існування / припинення буття-існування, якості, ставлення) (Федурко, 2015, с. 13) – формують семантично неелементарні речення. Між основною й згорнутими пропозиціями аналізованих речень-висловлень виявляємо різні види як сурядних, так і підрядних семантико-синтаксичних відношень. Скажімо, у реченні *В задумі ходить Мендельсон / з кутка в куток – повз мене – строго* (с. 12) – це сурядні семантико-синтаксичні відношення одночасності: В задумі *ходить* Мендельсон / з кутка в куток – повз мене і Думки його строгі, тоді як у *І марно рима іншу прикликає* (с. 194) – протиставлення: І рима іншу прикликає, *але* Це прикликання марне. Речення *Все безнадійно зривається з кручі* (с. 172) репрезентує інший тип семантико-синтаксичних відношень між основною і згорнутою пропозиціями – підрядних причини: Все зривається з кручі, *тому що* Втрачена надія.

У висловленнях, відібраних із текстів збірки Ірини Жиленко, динамічні предикати є носіями таких значень:

- конкретної фізичної дії: *І гість у чорнім, як сліпий, / нерівно різав торт* (с. 40);

І мадам <> / проковтнула хоробро / той сумнівний коктейль (с. 268); *Я чесно заробила рай свій скромний* (с. 195); *Встигай лиш підставлять миски, / щільніше прихилити ставні* (с. 23); *Легковажно підпалили коники / голубу траву і сині дзвоники* (с. 81); <> *і радісно всі роззявляли роти* <> (с. 214); *Летять насінинки, летять. / Ласкаво лоскочуть брову* (с. 232);

- руху / переміщення в просторі: *А у провулку пустельно і сонно / пурха метелик, немов уві сні* (с. 240); *[Поїзди] Тихенько ідуть віддалік* (с. 293); *Важко на дно опускається сонце...* (с. 240); *І по світу неспокійно диба / дика хатка* (с. 113); *Незатишно над світом цим / летить блідий зелений місяць* (с. 76);

- мовленнєвої діяльності суб'єкта: *Певно твердить не берусь* <> (с. 164); *Йдуть [дерева] повз мене й тихо бурмочуть, що міцне вино було вночі* (с. 18); *І сказала строго зима* <> (с. 71); «*У нас дощі!*» – *буденно повідомив / мій чоловік* (с. 72); – *Літо вмерло, – тихо говорю* (с. 212); <> *раптом жінка трепетно покличе...* (с. 83);

- інтелектуальної діяльності: *Тут дають уроки сміху / безкоштовно* <> (с. 93); <> *знов істерично вірую в добро* (с. 153);

- психічної (сприйняття): *І екзотичні птиці абажурів / так фантастично зирять з-за гардин* (с. 55); *Схвильовано дивлюся, / як маляр дофарбовує паркан* (с. 56); *Нам слід пильнувати / так міцно, так пильно, / бо срібні крилята / для мене купив він* (с. 145);

- звучання: *Хтось тяжко зариває* (с. 58); *Сполошено дзвоник захрип* (с. 52); *Дзвінко жаби кумкають в рову* (с. 62); *Як я просторо зітхнула!* <> *Міста золочений вулик / тихо і ніжно гуде* (с. 94); *За озером кричали лосі / і сухо шерхли комиші* (с. 111);

- зміни фізичних об'єктів: *Так темно, так солодко в'януть / будинки, покошені сном* (с. 183); *І золоті трояндочки шпалер / надвечір розгоряються багряно* (с. 131); *І легковажно губить календарик / останні дні до першої війни* (с. 131); *Дзеркала жаль, що старіє безбожно, зморшками вкрилось і сліпне в прихожій* (с. 172); *Прощально блимнув вишитий ліхтар, занадто дорогий для поетеси, такий зелений, з ухилом в блакить* (с. 169); <> *сумно згас торшерик* (с. 279);

- зовнішніх змін живої природи: *І в золоті вечірнім – день при дні – вони (люди) нечутно тануть* <> (с. 128); *І стрімко ростиме синок* (с. 183); *Ковзула трепетно додолу / остання з царських сорочок* (с. 122); *Так рясно квіти виповнили очі* <> (с. 294); *І безхмарно засяяла синь* (с. 334); *І вві сні сивіємо тихо* (с. 266);

- змін внутрішніх властивостей: *Вона [кров] блакитна у принцес. / І непомітно, і безмовно / зіходить синню до небес* (с. 199); <> *душа щось тенькає тихенько / німою мовою людей. / Та й засормлено змовкає* (с. 250).

Динамічні предикати зі значенням конкретної фізичної дії, мовленнєвої, інтелектуальної, психічної діяльності передбачають поєднання з суб'єктною синтаксею, вираженою іменником – назвою особи. Взаємодія з іменниками-назвами тварин, рослин, речей і явищ засвідчує метафоричність таких конструкцій і, відповідно, олюднення довілля. А це детермінує, як переконують наведені вище приклади, особливу образність текстів, які їх уміщують, їхню емоційність й виразність, бо «в мові взагалі, і особливо в поезії, – наголошувала М. Коцюбинська (2004), – образність окремого слова і окремого вислову залежить від контексту»; у ньому «слова активізують смислове багатство одне одного, випромінюють додаткові значення», які, сплітаючись, породжують «все нові й нові, все глибші й ширші» (с. 107). Ірина Жиленко, як бачимо, вправно послуговувалася цією здатністю слів, зокрема дієслів, до багатозначності. Прислівники на -о, -е при них підсилюють цю образність, додають їй певних смислових відтінків, допомагаючи за допомогою розгорнутої метафори створювати складні образи, але з залученням мінімальної кількості повнозначних лексичних одиниць, як-от в одному з фрагментів вірша про літню спекотну днину «Етюд з бузиною і їжаком»:

*А коли спека з подвір'я зійшла,
я молоко на веранді пила.*

*Очі мої, дикуваті зі сну,
синьо дивилися на бузину.*

*А бузина видивлялась на мене –
теж дивакувато і темно-зелено,
мовби й вона – із глибокого сну...*

(Жиленко, 2017, с. 260).

Прислівником *синьо* авторка просто вказала на колір очей ліричної героїні, тоді як прислівники *дивакувато* й *темно-зелено* вимальовують в уяві читача дещо складнішу картину: у вечоровому присмерку розпросторений кущ бузини з потемнілим листям і з чорними ягідками-оченятами виглядає химерно, він одночасно лякає й вабить, кажучи: світ – диво, треба тільки навчитись його розпізнавати.

Не менш виразну картину відкриває нашим очам прислівник *багряно* в поєднанні з предикатом процесу *чахне* в реченні *За вікном багряно чахне осінь* (с. 15). Дієслово *чахнути* своїм значенням ‘в’янути, сохнути, ставати чахлим, тобто таким, що в’яне, сохне, погано росте (про рослини)’ вказує на пору згасання природи, тоді як прислівник *багряно* допомагає нам уявити осінній сад чи ліс, вбрані в багрець і золото, насправді пишні шати. Можемо зауважити певний семантичний дисонанс між цими двома словами – дієсловом *чахне* і прислівником *багряно* (див. також: *Дощик скривджено дзвенів / об калюжне колесо* (с. 278), тоді як природнішою для таких поєднань є семантична співзвучність компонентів, як-от в реченнях: *А за ними радісно золотяться / ваші очі, мій Король печальний!* (с. 14) чи *В мені розгонисто регоче / довгогоса гріхота* (с. 24).

Статальні предикати, означені прислівниками на *-о*, *-е*, у досліджуваному матеріалі репрезентовані одиницями зі значенням:

- фізичного стану людини й довкілля: *Вже так солодко осінню пахне* <> (с. 258); *Одні за одним розквітають дні / і довго світять* квітом загадковим (с. 224); *Айстри, герані, кани дихають все п’янкіше* (с. 353); <> *так солодко Лета дримає* (с. 301); *Манюне серце тишини / тихенько цока на зап’ясті* (с. 238); *Роси сьогодні налилось у квітку – / мов у бокал – так срібно, так сповна* (с. 202); *А дощі ночами литимуть невпинно* <> (с. 210); *А на столі моїм смиренно / заснуло зіллячко навік* <> (с. 178);

- фізіологічного стану: *Зачайлось серце потаємно* <> (с. 330); *Ми небагаті люди, тож і спимо безхмарно* <> (с. 353); *Я <> спала блаженно і вічно / тисячолітнім сном* (с. 260); *Душа моя в анабозі / щасливо спить* <> (с. 154); *І радісно відпочивають лікті* (с. 135);

- психоемоційного стану: *І ніжно посміхаюсь / до сонця, що заходить у мені*

(с. 243); *Стерплю стоїчно і смолю, і пір’я* (с. 187); *І я страхаюсь, радісно і грішно, / розкрить тобі зелені вікна в сад* (с. 47); *І непорушно так, і строго, / розкривши очі, жду кінця* (с. 39); *Як елегійно – дав би Бог – / нам сумувалося б удвох* (с. 341);

- буття-існування: *Та і не часто «в нашій бучі» – / такі деньки у мене є* (с. 154); *Ми так давно живем, / так довго і повільно* (с. 79); *Буде нам так сонячно і молодод / біля вікон сонячних стоять* (с. 14);

- кольорової характеристики предмета: *Вже он вишенька ніжно шаріє* (с. 209); *В горах яскріють синьо вихолоді озера* (с. 50); <> *багряно світяться жарини / підземним скарбом неземним* (с. 292);

- ставлення: *Я святкую терпку зажуру / цих каштанів на тлі небес... / І солодку мою тортуру – / безнадійно кохати тебе* (с. 120); *Я до того ставлюсь іронічно* (с. 219);

- якості: *Молода я і безпомічно шалена!* (с. 211); *За що я так покарана нестерпно?* (с. 126);

У системі мови прислівники на *-о*, *-е* вживані також (у поєднанні з власне-зв’язкою *бути* чи дієслівними невластивими зв’язками *стати / ставати, видаватися / видатися* тощо) у вторинній для них предикативній функції, а саме: 1) у формально-синтаксичній функції присудка двоскладного речення; 2) головного члена односкладного безособового речення (Висоцький, 2013, с. 152–153). У текстах аналізованої збірки Ірини Жиленко прислівники на *-о*, *-е* у першій формально-синтаксичній функції (присудка двоскладного речення) зафіксовані в таких типах конструкцій:

- із підметом, вираженням інфінітивом і вжитим як у препозиції до прислівникового присудка: *І на пісок ступить / боляче босоніж* (с. 260); *Вступає дощ... Високий і безмежний. Заслухатись його – необережно* (с. 72), так і в постпозиції, експресивно більш значущій: *Це так було красиво – збігати / по сходах / вниз* (с. 59); *Буде нам так сонячно і молодод / біля вікон сонячних стоять* (с. 14); *Та й нелегко їх [роки] жити!* (с. 143);

- із підметом, вираженням іменником: *Вічно, звично, не трагічно – / давнє солодимаря* (с.); *Все ближче мить, коли прибоєм дощів, дерев пісків барвистих / я поступлюсь ласкавим кріслом ...* (с. 39);

• із підметом – займенником *все* або *це*, до того ж у висловленнях як із прямим порядком слів: *Все уже пізно. Все вже неміло* (с. 240); *І це було дуже повчально* (с. 297), так і непрямым, в емоційно-образному плані, звісна річ, більш виразним: *Бо й так непевно все* (с. 78).

У функції основної частини складеного головного члена односкладних речень прислівники на *-о*, *-е* в досліджуваному матеріалі позначають:

• зовнішній стан довкілля: *Так тихо!* (с. 119); *Надвечір все примирено і чисто* (с. 32); *Стало тихо* (с. 68);

• внутрішній стан або ставлення істот: *Їм [доляю] недобре од крові щиріці і лободи* (с. 108); *Мені ж на сході світло і при айстрі* (с. 55); *Лячно й радісно бабці* (с. 236).

Розкриваючи стилістичні можливості прислівників на *-о*, *-е* в текстах збірки «Євангеліє від ластівки», належить наголосити на лексичних і синтаксичних засобах їх увиразнення. Із лексичних – це насамперед синонімія: *Мамо < все, що ти любиш, спотворять зловтішно і люто* (с. 102) й антонімія: *Хто стукав так настирливо і ніжно?* (с. 304); спостережено також вживання певних прислівників у переносному значенні, пор., з одного боку, *І безхмарно засяяла* (с. 334), а з другого – *Ми небагаті люди, тож і спимо безхмарно <* (с. 353). Із синтаксичних – уживання, часто в постпозиції до дієслова, поряд двох, рідше трьох прислівників: *А у провулку пустельно і сонно / пурха метелик, немов уві сні* (с. 240); *Дивлюсь спокійно, світло, прямо* (с. 220); *Ми так живемо трудно і негарно* (с. 186), також їх відокремлення: *І вслухався в шелест листопаду, / і всміхався, лагідно і радо, / до найшолоудивішого пса* (с. 177); *І я страхаюсь, радісно і грішно, / розкрий тобі зелені вікна в сад* (с. 47); *В теплу землю тебе покладу, / ще й накрию любистком, / обережно і ніжно, як ти мене клала в колиску* (с. 125) та парцеляція: *Ми так давно живем! Так довго і звичайно <* (с. 78); *Купим таганок – / та й будуть жити. / Мо', і не «красиво», але гарно* (с. 192); *Смеркає дерево. / Достойно, незворушно* (с. 195).

У частині висловлень ужиті поряд прислівники – це синоніми або антоніми, переважно контекстуальні, пор.: *Ми так давно живем, / так довго і повільно* (с. 79); *Але ж не марно жалісно і хмарно / вечірнє сонце*

дивиться повз них (с. 131) та *Вступаю радісно і страшно / на берег сонячних грудей* (с. 24); *І солоно, і солодко, і гірко, / і хтось там плаче в надвечірній час* (с. 67). Часом авторка вдається до повтору прислівників, підвищуючи в такий спосіб експресію висловлень: *Несміло ще, ох, як несміло / родинні багаття диміли. / Несміло горіли шибки, / несміло сміялись жінки* (с. 100); *Серце б'ється вже не дзвінко. / Тихше, тихше з кожним днем ... / Скоро, скоро – та зупинка. / Ми зійдем ...* (с. 256).

Висновки. Огляд мови вибраних поезій Ірини Жиленко «Євангеліє від ластівки» засвідчив доволі багату представленість у ній відприкметникових прислівників на *-о*, *-е*. Виявлено всього 242 одиниці, які різняться між собою частотою вживання: одні з них (*тихо, давно, радісно*) зафіксовані в 12–10 мікроконтекстах, інші (*ніжно, безнадійно, гірко, дзвінко, легко*) – у 8–7, ще інші (*важко, печально, світло, жалісно, тривожно, щасливо*) – 5–3, проте переважна більшість – лише в одному контексті. Аналіз їхнього синтаксичного потенціалу продемонстрував, що у складі конкретних висловлень прислівники на *-о*, *-е* використано переважно в спеціалізованій функції прислівного некерованого члена речення (обставини) для називання ознаки ознаки, вираженої дієсловом та його особливими формами (дієприкметником, дієприслівником, безособово-предикативною формою), також прикметником, прислівником. У цій функції вони взаємодіють з різними типами динамічних та статальних предикатів. Виявлено прислівники на *-о*, *-е* також у вторинній для них функції – головного члена речення: присудка двоскладного речення та головного члена односкладного безособового речення. Стилiстичні можливості прислівників на *-о*, *-е* пов'язані з їхньою здатністю забезпечувати емоційність і образність контекстів, у яких їх ужито, завдяки здатності вступати в синонімічні й антонімічні відношення, входити у склад розгорнутих метафор і самим вживатися метафорично, формувати сурядні ряди, виконувати функції відокремлених і парцельованих структур, слугувати основою повтору як стилістичної фігури.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у контрастивному вивченні особливостей вживання прислівників на *-о*, *-е* у поетичній мові сучасників Ірини Жиленко.

ЛІТЕРАТУРА

- Висоцький А. В.** Синтаксична сфера прислівника в українській літературній мові : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2013. 328 с.
- Дроздовський Д.** Поетична суб'єктність у віршах Ірини Жиленко. *Слово і Час*. 2008. № 1. С. 10–18.
- Дудик П. С.** Стилїстика української мови : навчальний посібник. Київ : Академія, 2005. 368 с.
- Жиленко І.** Євангеліє від ластівки. Вибрані поезії. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2017. 384 с.
- Ільїна О. В.** Архетипні концепти українського художнього мовомислення : [монографія]. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2021. 366 с. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b42c25c-f893-4da0-8873-d00954aaef4c/content>
- Кайдаш А.** Мовностилїстичний аспект образу сім'ї в концептосфері ДІМ поезії Ірини Жиленко. *Література та культура Полісся. Серія : Філологічні науки*. № 10, 2018. № 10. С. 186–191.
- Коцюбинська М.** Слово образне і «необразне». *М. Коцюбинська. Мої обрії : У 2 т. Т. 1*. С. 106–122.
- Масицька Т., Васейко Ю.** Граматична своєрідність ідіостилю Ірини Жиленко : семантичні різновиди суб'єкта у структурі речення. *Лінгвостилїстичні студії*. 2022. Вип. 16. С. 84–93.
- Мішеніна Т.** Лінгвістична інтерпретація темпоральних металогічних образів в українському ідіописмі (на прикладі творчості Ірини Жиленко). *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 15. С. 222–236.
- Руснак Ю. М.** Лексико-граматичні особливості прислівників з суфіксом -о, -е у мовостилі О.Кобилянської. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32(71) № 1 Ч. 1. Том 32 (71) № 1 Ч. 1. С. 94–99.
- Сардарян К.** Метафора у структурі поетичного тексту І. В. Жиленко. *Studia Linguistica*. 2014. Вип. 8. С. 404–409.
- Слюніна О.** Концепт ВОГОНЬ у творчості І. В. Жиленко. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Львівський філологічний часопис*. 2018. № 3. С. 239–243.
- Федурко О.** Відприкметникові прислівники в семантико-синтаксичній структурі речення (на матеріалі української та англійської мов) : автореф. дис. ... к-та філол. наук : 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство). Одеса, 20 с.
- Федурко О.** Речення з відприкметниковими прислівниками в романі В. Домонтовича «Доктор Серафікус». *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2021. Вип. 45. С. 406–419.
- Фесенко Ю. Є.** Образний епіцентр дому в поезії Ірини Жиленко. *Матеріали студентської наукової конференції* (квітень, 2006) / Дніпропетров. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2006. С. 295–298.
- Шевченко Т.** Парцеляція в художньому дискурсі як вияв авторизації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2021. № 49. Т. 2. С. 41–44.

REFERENCES

- Drozdovskyi, D.** (2008). Poetychna subiektnist u virshakh Iryny Zhylenko [Poetic subjectivity in the poems of Iryna Zhilenko]. *Slovo i Chas – Word and Time*, 1, 10–18 [in Ukrainian].
- Dudyk, P. S.** (2005). *Stylistyka ukrainskoi movy: navchalnyi posibnyk* [Stylistics of the Ukrainian language: a textbook]. Kyiv: Akademiia [in Ukrainian].
- Fedurko, O.** (2015). *Vidpryketnykovi pryslivnyky v semantyko-syntaksyschnii strukturi rechennia (na materialy ukrainskoi ta anhliiskoi mov)* [Adjective adverbs in the semantic-syntactic structure of a sentence (based on Ukrainian and English materials)]. (Abstract of the PhD thesis). Odesa [in Ukrainian].
- Fedurko, O.** (2021). *Rechennia z vidpryketnykovymy pryslivnykamy v romani V. Domontovycha "Doktor Serafikus"* [Sentences with adjectival adverbs in V. Domontovich's novel "Doctor Seraphicus"]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia "Filolohiia" – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University* (Issue 45), (pp. 406–419) [in Ukrainian].
- Fesenko, Yu. Ye.** (2006). *Obraznyi epitsentr domu v poezii Iryny Zhylenko* [The figurative epicenter of home in the poetry of Iryna Zhilenko]. *Materialy studentskoi naukovoї konferentsii (kviten, 2006) – Materials of the student scientific conference (April, 2006)*, (pp. 295–298). Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
- Ilina, O. V.** (2021). *Arkhetypni kontsepty ukrainskoho khudozhnoho movomyslennia: monohrafiia* [Archetypal concepts of Ukrainian artistic linguistic thinking: monograph]. Kharkiv: Vyd-vo Ivanchenka I. S.

- Retrieved from <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6b42c25c-f893-4da0-8873-d00954aaef4c/content> [in Ukrainian].
- Kaidash, A.** (2018). Movnostylistychnyi aspekt obrazu simi v kontseptosferi DIM poezii Iryny Zhylenko [Linguistic-stylistic aspect of the image of the family in the conceptual sphere of the HOME poetry of Iryna Zhilenko]. *Literatura ta kultura Polissia. Serii: Filolohichni nauky – Literature and culture of Polissya. Series: Philological sciences*, 10, 186–191 [in Ukrainian].
- Kotsiubynska, M.** (2004). Slovo obrazne i “neobrazne” [The word is figurative and “non-figurative”]. In M. Kotsiubynska. *Moi obrii – My horizons* (Vols. 1–2; Vol. 1), (pp. 106–122) [in Ukrainian].
- Masytska, T., Vaseiko, Yu.** (2022). Hramatychna svoieridnist idiostyliu Iryny Zhylenko : semantychni riznovydy subiekta u strukturi rechennia [Grammatical peculiarity of Iryna Zhilenko’s idiostyle: semantic varieties of the subject in the structure of the sentence]. *Linhvostylistychni studii – Linguistic stylistic studies* (Issue 16), (pp. 84–93) [in Ukrainian].
- Mishenina, T.** (2016). Linhvystychna interpretatsiia temporalnykh metalohichnykh obraziv v ukrainskomu idiopysmi (na prykladi tvorchosti Iryny Zhylenko) [Linguistic interpretation of temporal metalogical images in Ukrainian idiosyncratic writing (on the example of Iryna Zhilenko’s work)]. *Filolohichni studii. Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Philological Studies. Scientific Bulletin of the Kryvyi Rih State Pedagogical University* (Issue 15), (pp. 222–236) [in Ukrainian].
- Rusnak, Yu. M.** (2021). Leksyko-hramatychni osoblyvosti pryslivnykiv z sufiksom -o, -e u movostyli O. Kobylianskoi [Lexical and grammatical features of adverbs with the suffix -o, -e in the speech style of O. Kobylanska.]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Zhurnalistyka – Scholarly notes of the V. I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism*, 1 (Vol. 32 (71), (Part 1), (pp. 94–99) [in Ukrainian].
- Sardarian, K.** (2014). Metafora u strukturi poetychnoho tekstu I. V. Zhylenko [Metaphor in the structure of a poetic text I. V. Zhilenko]. *Studia Linguistica – Study Linguistics* (Issue 8), (pp. 404–409) [in Ukrainian].
- Shevchenko, T.** Partseliatsiia v khudozhnomu dyskursi yak vyiaiv avtoryzatsii» [Parcelation in artistic discourse as a manifestation of authorization]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Ser.: Philology*, 49,(Vol. 2), (pp. 41–44) [in Ukrainian].
- Sliunina, O.** Kontsept VOHON u tvorchosti I. V. Zhylenko [The concept of FIRE in the work of I. V. Zhilenko]. *Naukovyi zhurnal Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiediialnosti “Lvivskiy filolohichniy chasopys” – Scientific journal of the Lviv State University of Life Safety Lviv Philological Journal*, 3, 239–243 [in Ukrainian].
- Vysotskyi, A. V.** (2013). *Syntaksychna sfera pryslivnyka v ukrainskii literaturnii movi: monohrafiia [The Syntactic Sphere of the Adverb in the Ukrainian Literary Language: Monograph]*. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
- Zhylenko, I.** (2017). *Yevanheliie vid lastivky. Vybrani poezii [The Gospel from the Swallow. Selected Poems]*. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.06.2025 р.

Прийнято до друку 29.08.2025 р.

Опубліковано: 05.09.2025 р.